

Den utvidede utenrikskomite
møte fredag den 3 juni 1938 kl. 12.30.

**Den utvidede utenrikskomite
møte fredag den 3 juni 1938 kl. 12.30.**

Under ledelse av formannen: Hambro .

Tilstede var samtlige medlemmer undtagen Anderssen-Rysst som hadde forfall.

Formannen: Medlemmene av komiteen vil huske at i det forrige møte vi hadde, blev det ytret ønske om å få anledning til under en konferanse med utenriksministeren og eventuelt statsministeren, å få nærmere opplysninger om anerkjennelsen av det italienske velde i Etiopia, og eventuelt å få høre om det forelå nogen meddelelser fra våre gesandter om den farefulle situasjon i Europa, som var av den interesse at det var naturlig at man blev bekjent med det. Jeg har da bedt utenriksministeren og statsministeren om å gi disse opplysninger, og skal gi ordet til utenriksministeren.

Statsråd Koht: Det er vel best, fyrst å gjeva opplysning um korleis det har gått for seg med dette at Noreg har sagt seg viljug til å kalla kongen av Italia dessutan for keisar av Etiopia. Det er på ein måte eit formspursmål. Ein kann diskutera kor mykje realitet det ligg i å bruka slik ein titel - det er vanleg teke upp soleis at dermed har ein godkjent det italienske herredømet i Etiopia. Det kann kanskje som sagt vera noko tvilsamt um ein kann tolka det akkurat på den måten, men det reint faktiske spursmålet um den italienske landvinninga i Etiopia kann ein vel segja var avgjort, ikkje berre med det at Italia vann sigrane sine i Etiopia, men serskilt, folkerettleg set, med at alle medlemene i Folkesambandet i juli 1936 gav avkall på alle dei sanksjonane som var vedtekne. Med det var all striden til hjelp for Etiopia oppgjeven, og Etiopia yvergjeve til Italia, til det motstandet det kanskje i tilfelle ennå kann gjera sjølv. Etter den tid er det då dette som har gått for seg at den eine staten etter den andre, fyrst nokre få, sidan fleire og fleire, har gjeve si godkjenning, for det meste just i den forma at dei har sagt frå at sendemennene i Italia rekner seg for å vera akkreditert til kongen av Italia, keisar av Etiopia. Det er den forma som har vore nytta på norsk side òg. Noreg er då eit av dei landa i Europa som har venta aller lengst med dette. Det har aldri vore noko spursmål, noko krav frå Italia um at ein skulde gjeva slik godkjenning, Italia har venta på at dei andre statane skulde koma av seg sjølve. For Noreg låg spursmålet soleis at vi hadde ikkje noko serskilt bruk for det. Vi hadde ein minister i Roma, han sat der og var godkjend, men andre stader skulde dei smått um senn senda nye ministrar dit, og so kom dei då til å bruka just den forma. I den norske regjeringa meinte vi det var ikkje dei små statane som her skulde gå i brodden med

Den utvidede utenrikskomite
møte fredag den 3 juni 1938 kl. 12.30.

noko slag tiltak til godkjenning, det var stormaktene som fyrst og fremst fekk taka ansvaret for heile situasjonen, fekk taka konsekvensane og få alle ting i orden, soleis som det folkerettleg kunde blir gjort. Då Nederland i fjor haust vende seg til den norske regjeringa, og bad um at vår regjering isaman med dei andre nordiske regjeringane og med Nederland skulde venda seg til den britiske og den franske regjeringa og be dei gjera tiltak til slik godkjenning, svara vi på norsk sida nei. Vi meinte vi ikkje hadde noko å gjera med dette; det som England og Frankrike skulde gjera, fekk dei gjera av seg sjølve. Difor vart det eit nei frå vår side. Og like eins frå dei andre nordiske landa, like vel soleis at Sverige hengde noko attpå, at dei meinte det i seg sjølv var rett å gjeva denne formelle godkjenninga.

So kom då saka endeleg upp på rådsmøtet i Folkesambandet no i mai månad - det rådsmøtet som tok til den 9 mai. Då låg fyre ei fråsegn frå den britiske regjeringa um at ho vilde gjeva slik godkjenning som det her var tale um, men i samanheng med ein avtale som den britiske regjeringa skulde gjera med Italia um ymse andre spørsmål som galdt maktvilkåra i Midhavet. Og den franske regjeringa sa seg samd med den britiske regjeringa. I dette rådsmøtet der desse meldingane vart lagde fram, var det fleire av dei andre representantane som uttala seg, millom andre representanten frå Sverige. Sverige er den einaste staten av norderlanda som no er med i rådet, og den svenske utanriksministeren sa at han meinte det var rett med ein gong å gjera kjent at Sverige no skulde senda ein ny minister til Roma, og at dei då vilde akkreditere han hos Kongen av Italia, Keisaren av Etiopia. Den finske regjeringa sa frå um det same, ikkje i rådet, men straks etterpå - ho hadde på ein måte alt gjort det noko i fyrevegen for resten, men gav ei meir offisiell fråsegn um det straks etterpå. Då var vilkåra i Europa slik at det ikkje fanst andre statar som ikkje hadde gjeve denne titelen godkjenning, enn Sovjetsamveldet, Danmark og Noreg. Frankrike og England hadde ikkje formelt gjort det, men hadde sagt frå at dei vilde gjera det på visse vilkår som ikkje hadde noko serskilt med rett å gjera, men med maktspørsmål. Eg trur det kann ha ei viss interesse å citera nokre setningar frå ein artikkel som stod i det franske bladet «Le Temps», som just i utanrikske saker er halvt offisielt organ for det franske utanriksstyret. Denne artikkelen stod 20 april 1938, straks fyre rådsmøtet:

«Engelskmennene har meint at dei kunde ikkje gjera upp endeleg det etiopiske spørsmålet før dei hadde fått visse garantiar for sine eigne interesser. Det er då berre naturleg at Frankrik òg, som visseleg ikkje har mindre interesser i Midhavet enn Stor-Britannia, like eins vil ha alt turvande vederlag for dei oppgjerd som tek rimeleg omsyn til krava på båe sidene.»

Det var soleis reine maktspørsmåla som der stod att å avgjera. Men, som sagt, elles var det ikkje andre land att

enn Sovjetsamveldet, Danmark og Noreg. For Danmark og Noreg måtte det vera naturleg no å segja frå um, at når vi skulde ha nye sendemenn i Roma - Noreg skulde ha um eit år og Danmark um ei uviss tid frametter - so vilde vi fylgja det fyredømet som no var gjeve frå Sverige og Finland. Det sa eg frå um i pressa den 14 mai, og samstundes med det let eg den norske sendemannen i Roma få instruks um at han skulde gjeva same meldinga i det italienske utanriksdepartementet og leggja attåt at sjølv sagt var det fyresetningen, når det vart sagt frå soleis på fyrehand um det vi vilde gjera i eit akkreditivbrev um eit år, at Noreg vilde nytta den same titelen i alle dei høve der vi hadde bruk for å nytta full titel for den italienske kongen. Det var so åtte dagar etter, den 21 mai, forma i ei fråsegn frå Utanriksdepartementet at sendemannen vår kunde rekna seg for å vera akkreditert hos Kongen av Italia, Keisaren av Etiopia. Det er det som har gått for seg i denne saka, samanhengen i gangen koss vi har dryft og handsame spursmålet. Eg trur at det kanskje ikkje er turvande å leggja til noko meir um dette. Den norske Regjeringa rekna med at her stod vi ikkje - ikkje no lenger i det minste - framfyre eit rettsspursmål, men eit spursmål um eit faktum og um praktisk politikk. Eg vil nemna, sidan eg sa at England berre hadde lova at dei skulde gjeva slik ei godkjenning når dei hadde fått visse vilkår godtekne, at den engelske kongen likevel har nytta den same titelen «Keisar av Etiopia» til kongen av Italia alt i mars månad, da han vende seg til kongen av Italia på vegnene av Irland. Vi har soleis i Regjeringa meint at vi fekk bøygja oss for det faktum som var skapt, og det er då det som er gjort i dette spursmålet.

Eg veit ikkje, hr. formann, um De vil at eg skal tala meir um andre spursmål no, eller um det kanskje er best å høyra um medlemer av nemnda har noko å segja um denne saka fyrst.

Formannen: Jeg tror kanskje det var mest praktisk å høre om det var noen som vilde uttale sig om dette forhold eller stille spørsmål.

Joh. Ludw. Mowinckel: Jeg kan ikke si annet enn at jeg meget vel forstår situasjonen, jeg tror at den er fremtvunget av hele den almindelige politiske utvikling. Det som gjorde et litt uheldig inntrykk, var at der kom to meddelelser i pressen, først en meddelelse om at man vilde vente inntil der kom en ny sendemann om et år, og dernæst 8 dager efter en meddelelse om at allerede den gamle sendemann hadde fått endret sitt akkreditivbrev. Det gjorde et litt uheldig inntrykk, og jeg tror at den almindelige mening var at man *enten* ingen ting skulde ha sagt, tiet stille inntil det blev aktuelt med gesandtskiftet og ventet ganske rolig inntil dette fant sted - men det forstår jeg kanskje vilde bragt oss i en litt uheldig situasjon, når de øvrige nordiske land hadde gått så langt som de var gått - *eller*, når man ikke

Den utvidede utenrikskomite
møte fredag den 3 juni 1938 kl. 12.30.

kunde det, da med engang meddelt at vår sendemann der nede var blitt akkreditert kongen og keiseren. For som det nu virket på publikum, måtte man dra den slutning at Norge i mellemtiden var blitt utsatt for et nokså ubehagelig trykk av Italia, som hadde sagt noe sådant som at dette er spillfekteri, dette synes vi nærmest er litt underlig at man mener at om et år når den nuværende gesandt går og den nye gesandt kommer, så skal man gi denne anerkjennelse. Jeg har ikke annet å si om dette. Selve realiteten mener jeg, slik som det hele lå an, var - dessverre kan man si - vanskelig å undgå.

Formannen: Jeg vil gjerne si for min egen del at jeg synes det er beklagelig at vi gjorde det vi gjorde. Finnland og Sverige var i den stilling at de skiftet gesandt, stillingene hadde lenge vært ledige. Norge og Danmark var i den stilling at vi ikke skiftet gesandt. Vi hadde ikke hatt nogen opfordring. Utenriksministeren sa at vi hadde heller ikke mottatt nogen direkte henvendelse, og hvorfor vi da skulde ile før England og Frankrike formelt hadde ordnet forholdet, før det var blitt klart hvad resultatet av de fransk-italienske forhandlinger blev, det er mig noget uklart. Der blev jo i Danmark gitt den samme erklæring, såvidt jeg vet enslydende til pressen som her, efter samråd, og formodentlig har man i Danmark også gjort det annet skritt som blev gjort her i Norge. Jeg synes det hadde vært bedre om man ikke hadde hatt noget samarbeide her, men at man hadde benyttet den gode situasjon man hadde. Jeg tror ikke at man vinner noget ved en anerkjennelse på den måte på dette tidspunkt. Man svekker muligens noget den respekt man har hatt for Norge og for de stater som her har holdt sig tilbake. At det realpolitisk var et faktum som forelå, det er formodentlig ubestridelig, og det er tenkelig at de stater som ilte med å komme først, har tjent noget på det, det tør jeg ikke ha nogen mening om. Men jeg synes det vilde vært klædelig for de små stater at de holdt sig mest mulig tilbake, når de ikke hadde nogen direkte opfordring til å gjøre noget. Jeg tror at Belgien har tapt meget i det almindelige omdømme ved den måte hvorpå Belgien gikk frem her, Belgien som under krigen gjennemlevet noget som på sett og vis hadde likhetspunkter med det som skjedde i Etiopia. Men jeg vil gjerne spørre: Da denne annen meddelelse kom på et tidspunkt da utenriksministeren var borte, var det fremkalt ved nogen konferanse med Danmark, eller hvad var den direkte foranledning til det? For det er jo ikke tvil om at det har gjort et litt ubehagelig inntrykk.

Statsråd Koht: Eg kann godt skyna at det kunde bli noka mistyding av den måten som desse meldingane kom på. Blada våre som skriv um desse ting, synest ikkje vera noko serskilt kunnige i diplomatiske former, og dei har tolka det som har kome frå Utanriksdepartementet, på mange rare måtar, og eg

har set blada har vore svært usamde um korleis dei skulde tolka det. Eg trur at samanhengen i grunnen er svært enkel etter det som eg har opplyst um, at med det same eg gav denne fråsegna til pressa, drog eg konsekvensen og sa: Sjølv sagt når vi gjev den meldinga i ei tid då vi ikkje er nøydd til det for å utferda eit statsdokument, er det for di vi er viljuge til å nytta denne titelen. Det som då gjekk for seg, det var at den italienske utanriksministeren spurde beint fram um det var meininga med denne meldinga at det skulde vera ei godkjenning av titelen, og på det fekk han då det svaret at det var det. Noko press frå italiensk side kann ein ikkje tala um. Men sendemannen vår i Roma - det kann eg få segja - han meinte og sa frå til den norske regjeringa at det vilde vera skadeleg um vi ikkje gav dette svaret som vi gav på det spursmålet vi fekk. Det vart gjort av Regjeringa her heime i samråd med meg, som då var på ei lita utanlandsferd berre nokre få dagar, so det var semje millom meg og resten av Regjeringa reint sakleg.

Formannen spurde um det hadde vore konferert med Danmark. Ja, vi la fram saka for Danmark og sa at so og so vilde vi gjera, og Danmark fylgde so etter og gjorde det same som vi. Formannen meinte at det kanskje hadde vore best for oss um vi hadde venta til både England og Frankrike formelt hadde fått dette i orden for sin part. Eg må ærleg segja at det synest ikkje eg vilde vera rett. Det vilde vera å binda oss saman med engelsk-franske maktinteressor og ingen ting anna. Rettleg set var det heilt klårt frå England og Frankrike. Dei var viljuge til å bruke den titelen det her var spursmål um, når dei berre fekk garantier for sine serskilte maktinteressor i Midhavet. Det å binda Noreg saman med dette vilde eg for min part synast var heilt urett og uklokt. Formannen meinte at vi på denne måten miste respekten eller tapte i respekt i folkemeininga eller i ålmenn tenkjemåte, - den respekten som var for dei små statane som heldt seg tilbake. Ja, det var, som eg sa, berre vi to små statane att, det var Danmark og Noreg, og eg trur ikkje at det kunde bli noko slag tap for oss i dette. Men vi får sjå det reint faktiske i augo her, sjå på den politiske situasjonen, det vil då segja at Danmark og Noreg i dette tilfellet skulde ha gått saman med Sovjet-Unionen. Det var då den einaste staten i Europa som elles var tilbake. Det kann vi då kanskje ha ulike meiningar um, um det vilde vera ein god politisk situasjon for vårt land, å stå i lag med berre den eine staten og ha skilt lag med alle dei andre.

Sundby: Jeg vil i motsetning til president Hambro gi uttrykk for min tilfredshet over at denne anerkjennelse nu er kommet, og at utenriksministeren derigjennem har drevet realpolitikk. Jeg har gitt uttrykk for det før, at jeg synes ikke vi skal opkaste oss til dommere på internasjonale områder, hvor vi ikke er kallet til å være dommere. Vi har jo både gjennom Folkeforbundet og på annet måte gitt fullgyldig uttrykk for at vi var sterkt imot Italias overgrep

overfor Etiopia, og når da de som hadde makten her, ikke satte makten inn, mener jeg at vi ikke har noget annet å gjøre enn å anerkjenne den tilstand som er. Det er jo så at vi er små når det gjelder makt og når det gjelder internasjonal innflydelse. Men for vår egen handel og for vår egen skibsfart betyr dette slett ikke lite, og jeg synes det er heldig at vi ikke er aller sist iallfall, når det gjelder anerkjennelse. Skulde det være noget å klage over, måtte det heller være at vi er så langt i atterleksa som vi er. All den stund vi legger den vekt på å være nøytrale som vi gjør, bør vi ikke gi det skinn av at vi tar parti ved å være blandt de aller siste. Vi skal ikke ile foran når det gjelder den slags saker, det er jeg enig i, men vi skal heller ikke i den grad komme til slutt at det gir inntrykk av at vi ikke opptrer helt nøytralt.

Statsminister Nygaardsvold: Jeg har ikke noget å legge til det utenriksministeren har sagt og den redegjørelse han har gitt for dette spørsmål. Jeg kan bekrefte det han sa, at det er enighet i Regjeringen om det skritt som er tatt. Den siste meddelelsen blev utsendt mens jeg et par dager tjenestgjorde istedenfor utenriksministeren. Han var på en liten reise i utlandet, og jeg gjorde det i full overensstemmelse med utenriksministeren. Jeg kan nevne at det også var andre land som hadde brukt den samme formen som vi, og de hadde fått den samme forespørsel som vi, om det betydde det og det, og de hadde svart at ja, det betydde det og det,- kort og godt. Jeg var jo klar over at efter at Sverige og Finnland, i særdeleshet Sverige, hadde gått til dette, kunde ikke vi fortsette med å holde oss tilbake. Vi har jo større interesser å vareta likeoverfor Italia enn kanskje noget av de andre nordiske land, og såvidt jeg husker, uttalte Sandler i rådsmøtet at det var med glede han kunde meddele at de vilde gjøre dette. Jeg kan ikke si at gleden var så overveldende stor hos oss, men nødvendighetens lov kan mange ganger være til stede. Jeg forstår ikke at vi hadde nogen som helst grunn til å vente på nogen mer offisiell anerkjennelse fra Englands og Frankrikes side. Utenriksministeren har jo oplyst hvad de venter for, og de venter såmen ikke for annet enn for å hjelpe sig selv, tilgodese sine egne interesser. Og jeg har såmen ikke sett at de har vært så såre om de små staters interesser i så måte, de har fått bære sine omkostninger ved leken, det fikk de ved Etiopia-affæren, de andre klarte nok sine braser. - Jeg vil også bekrefte det som utenriksministeren sa, det har ikke vært øvet noget press fra Italias side overfor oss, men Regjeringen har funnet det riktigst å gå til dette skritt. Jeg vil også her få lov til å legge til, at det fra dem som er bedre inne i diplomatisk taktik, som gjør det til en hobby, selvfølgelig kan pekes på at slik og slik skulde det vært gjort. Men når man sier at det er beklagelig at vi gjorde det vi gjorde, kan jeg ikke forstå den

betraktningens måte. Når det er vitterlig at Regjeringen lenge har vært under et nokså stort press, og det har vært en utallighet av opfordringer til oss om å ta skritt til å komme til forståelse i forhold hvorom det enda kjempes og kjempes blodig og som er en kilde til vanskeligheter for den hele verden, må man forstå at vi drar konsekvensen av det som stormaktene så fullstendig har gitt på båten, og anerkjenner situasjonen.

Formannen: Jeg vil gjerne ha sagt i anledning av de bemerkninger som er falt, at det ikke var min tanke at vi skulde binde oss til den engelsk-franske politikk, like så litt som til den russiske. Men opfordringen for oss til å skynde oss måtte naturlig være mindre så lenge visse stormakter ikke hadde bragt sitt forhold til Italia i den formelle orden. Og jeg synes særlig et resonnement som hr. Sundbys er ganske overordentlig beklagelig. Det er vemodig at Norge skal ile med å gjøre dette før det er kommet nogen offisiell opfordring fra Italia. Det var Norge som var den første stat som virkelig protesterte energisk mot begynnelsen av bandittpolitikken fra Italias side gjennom Nansen i Korfu-affæren, og det har stått en viss respekt av oss, fordi man mente - med rette eller urette - at man i Norge hadde forstått det meget enkle, at det man kaller for realpolitikk, overhodet ikke kan adskilles fra idépolitikk eller idealpolitikk. Hr. Sundby talte om at vi ikke skulde opkaste oss til dommere. Nei, hvem er det som har gjort det? Det er en betydelig forskjell mellom å dømme en morder og å si: Høist ærede, må jeg få lov til å trykke Deres hånd og uttale min glede over at De har fått beholde Deres rov ubeskåret. Hvad er det for en nøitralitet det kan være tale om å gå til i så henseende? Vi var i den gunstige stilling at tidspunktet ikke inntrådte for oss før 1 juli neste år, derfor synes jeg at vi kunde ha ventet. Våre forretninger med Italia gikk og hadde gått. At det vil vise sig at vi får noget bedre priser, eller får større markeder fordi vi har gjort dette nu, tror jeg man vil ha meget vanskelig for å godtgjøre på nogen som helst måte. Og denne tankegang som hr. Sundby gang på gang gjør sig til talsmann for, at for de små stater gjelder det å gi avkall på enhver idé, ethvert prinsipp eller enhver rettsopfatning, og så prøve om man kan selge en klatt til den ene en dag og en klatt til den annen en annen dag - at det i lengden er den mest kortsynte handelspolitikk, tror jeg ikke det er tvil om.

Hvad nu Danmark angår, oppfattet jeg statsministeren slik at også Danmark hadde fått forespørsel.

Statsminister Nygaardsvold: Ikke Danmark, det jeg vet.

Statsråd Koht: Ja, Danmark har fått.

Formannen: Ja, har det det? I hvert fall i den danske riksdag, hvor det har vært snakket om dette, fikk man det

inntrykk at Danmark her i det annet trappetrin alene fulgte Norge, uten at det var gjort nogen sådan henvendelse til Danmark. Og den gang man planla denne første erklæring som man var enig om, var man formodentlig ikke på forhånd blitt enig om at man 8 dager efter skulde utsende den annen. Det var vel tanken at man vilde latt det bero med det. Men det er naturligvis i og for sig ikke nogen stor sak, kan man si, og man kan naturligvis vel forstå at Regjeringen gjerne har villet likvidere spørsmålet. Men nettop på grunn av den stilling vi har hatt, har jeg ihvertfall følt det som ganske vemodig, og jeg tror at Sandler's glede kanskje ikke deles av så forferdelig mange i Sverige. Nu er det ikke riktig at vi har meget større handelsinteresser på Italia enn Sverige har. Sverige har en ganske enorm celluloseeksport til Italia. Det har vært det viktigste marked, for Sverige har vært hovedleverandør til kunstsilkefabrikkene. Men Sverige var jo i den stilling at det i lang tid ikke hadde kunnet regulere sitt forhold til Italia, likesom Finnland var det, så vi kunde ikke parallellisere oss uten videre med dem. Men det er jo intet mer å gjøre med det. Jeg bekjenner mig til den opfatning at en realpolitikk ikke kan adskilles fra en politikk som følger visse rettsopfatninger, og da har man grunn til å holde sig lengst mulig tilbake, synes jeg, når man må erkjenne rettsopfatningens nederlag og anerkjenne faktum.

Vegheim: Jeg kan i alt vesentlig slutte mig til det som komiteens formann her har fremholdt. Og jeg vil særlig få lov til å understreke likeoverfor hr. Sundby at det er ingen som kaster sig op til dommer. Men jeg mener det må være ikke bare en rett, men også en plikt for enhver, å gjøre sig op en mening om det som skjer rundt omkring, ikke minst i den internasjonale politikk, og man må også ha rett til å gi uttrykk for sin mening. Jeg har aldri oppfattet begrepet nøytralitet slik, at man for å være nøytral, må avskjære sig enhver rett til å si sin mening om de staters politikk som man har samkvem med. Den dag det skjer, betyr det efter min mening opgivelse av alt det vi kaller for meningsfrihet og ytringsfrihet. Jeg mener det må være en begrepsforvirring til stede her, når man vil utlegge nøytralitet derhen at man ikke skal ha lov til å si sin mening om det som skjer i de forskjellige land.

Når det gjelder den politikk som har vært ført i spørsmålet om anerkjennelsen av erobringen av Etiopia, så må jeg nok si at den har gjort og gjør fremdeles et svært nedslående inntrykk. Det gjelder naturligvis i første rekke den holdning stormaktene har inntatt, - stormaktene som vakt skulde være om Folkeforbundets pakt, - men det gjelder også i høi grad de små nasjoners holdning. Jeg skal ikke her komme inn på den rolle som Belgia og Holland har spilt. Den er sørgerlig. Men når alt kommer til alt, er vel den rolle som de skandinaviske land med Sverige i spissen har spillet, ikke

stort bedre. Når man går igjennom referatene fra Folkeforbundsrådets møte i Genève nu, er det særlig en ting som slår en. Lord Halifax hadde ordet og fremholdt at det ikke var annet å gjøre enn å anerkjenne erobringen av Etiopia. - Men han føiet dog til at det var ikke med glede man gjorde det, samtidig som han pekte på at der forelå en utvetydig voldshandling som måtte fordømmes, og som man selvfølgelig aldri i og for sig kunde anerkjenne; man kunde bare anerkjenne faktum - virkeligheten - slik som den var.

Men så kommer representanten for Sverige op, og hvad gjør han? Jo, han uttaler med en gang sin glede over at England har tatt initiativet til å få denne sak op i Genève. Og så går han inn for Lord Halifax' standpunkt uten nogetsomhelst forbehold, og uten å stemple denne erobring som det den virkelig var og er: en voldserobring. Han godkjente den helt og konkluderte med at Sverige nu vilde gå til å anerkjenne den italienske konge som keiser av Etiopia. -

Jeg kan ikke ha nogen annen følelse her enn en følelse av nedslåtthet over at en representant for en demokratisk stat kan optre på denne måte som Sandler gjorde i Genève. Jeg mener ikke at han skulde sett bort fra virkeligheten og beveget sig i skyene, men jeg mener han skulde gitt uttrykk for at man bøiet sig for faktum, uten at man dermed godkjente selve den voldshandling som har funnet sted.

Når det gjelder det foreliggende spørsmål, kan jeg selvfølgelig godt forstå regjeringens handlemåte. Situasjonen har vært og er vanskelig på mange måter, ikke minst for vårt land. Men jeg for min del hadde helst sett at man hadde tatt det litt mer med ro; jeg tror ikke det vilde tilføiet oss nogen ubotelig skade, og jeg tror det hadde tatt sig bedre ut om man hadde tidd stille inntil videre.

Sundby: Det var ikke min mening her å kaste mig op i en storpolitisk debatt; det har jeg slett ikke forutsetninger for å gjøre. Jeg mente i all beskjedenhet å gi uttrykk for det befolkningslags mening som jeg representerer; den stemmer også overens med min egen mening. Derimot er jeg redd for at hr. Hambros mening slett ikke er i overensstemmelse med det befolkningslags mening som han representerer. Det forekommer mig også at hr. Lykke ga uttrykk for det en gang vi debatterte det. Jeg tror ikke at forretningsverdenen, hverken handelens folk, de som driver med fiskeeksport, eller skibsfartens folk, deler den opfatning at det ikke betyr noget for våre økonomiske interesser hvad vi her gjør, eller hvorledes vi optrer. Men jeg vil på ingen måte godta hr. Hambros uttalelse om at disse som jeg her har nevnt - forretningsstanden, skibsfartens folk - dermed inntar det standpunkt at vi skal drive en kremmerpolitikk, likeså litt som jeg mener det selv. Tvertimot. Jeg mener vi skal drive den politikk vi i ethvert tilfelle synes er den riktige. Og jeg har ikke villet motsette mig at hverken hr. Hambro eller andre i Genève på et tidlig tidspunkt har gitt uttrykk for vår opfatning. Men når vi nu forlengst står overfor et fait

accompli på dette område, mener jeg det er høist uriktig av oss å optre slik at man med grunn kan si at vi i høiere grad enn andre nøytrale stater opkaster oss til dommere. Det er det samme hvad hr. Hambro eller andre mener om dette: det vil bli oppfattet slik at vi ikke alene opkaster oss som dommere, men at vi i høi grad tar parti i saken, når vi er blandt de aller siste til en anerkjennelse som denne. Det er ganske sikkert at det blir oppfattet slik. Og når vi nu sammen med Danmark er blandt de aller siste, synes jeg vi er sent nok ute. Det vil jeg gjerne gjenta. Selvfølgelig har enhver anledning til å si sin mening, det har vi også gjort, men når det stadig gis uttrykk for en slik ensidighet som for eksempel hr. Hambro har gitt uttrykk for i debatten, i all fall her i utenrikskomiteen, overfor de fascistiske og nazistiske stater, så tror jeg ikke det vil opfattes som nøytralitet, for det er stadig den samme ensidighet. Den kommer jo til syne også for eksempel fra hr. Vegheims side - nu sist også på Stortingets talerstol. Jeg finner det i all fall meget heldig at Regjeringen da søker i nogen grad å optre nøytralt.

Det kan være morsomt å spise kirsebær med de store, men om enkelte synes det er morsomt, så synes jeg ikke vi skal la landet betale altfor dyrt for det.

Statsråd Koht: Det er greitt at nøytralitet vil ikkje segja det same som at vi ikkje skal kunna ha ei meining eller segja vår meining, men det er ikkje det som det er spørsmål um i dette tilfellet. Her er spørsmål um kva staten skal gjera, og det er noko heilt anna. Det er klårt nok som statsministeren sa, at det var ikkje med noka serskild glede at vi gjorde mot Italia det som vi no sist gjorde. Det ligg i dagen. Og det som hr. Vegheim la vekt på, at ein skulde segja frå um at ein berre bøygde seg for faktum, det var just det som stod i den fyrste pressemeldinga som eg sende ut. Eg la nettupp vekta på at vi stod framfyre fakta som ingen stat i verda lenger freista på å få gjera um att, og som vi difor måtte ta imot som det faktum som det var. Det kann då vera dette spørsmålet um ein skulde ha venta endå lengere med å bøygja seg for dette faktum. Eg trur som hr. Sundby peika på, at vi venta lenge nok når vi var, skal eg segja dei næstsiste. Spørst det so um den idépolitikken som ein stat skal føra, so får vi då her spyrja oss sjølv: Når vi står framfyre eit faktum, er det då so mykje betre, so mykje meir moralsk, so mykje meir idepolitisk, å venta med å gjera det til i morgon i staden for å gjera det i dag? Eg kann ikkje skyna at i seg sjølv det eine er meir umoralsk enn det andre.

Formannen: Jeg vil bare understreke, særlig like overfor det hr. Sundby sa, at der har her ikke vært tale om at Norge skulde optre på en måte som kunde opfattes som unøytral. Det hele spørsmål var hvorvidt Norge burde optre i det hele tatt, eller vente med det inntil foranledningen var

der. Jeg vedkjenner mig den ensidighet i opfatningen at jeg tar avstand fra enhver politisk voldshandling uansett hvor den kommer fra, og jeg tror at det vilde være ønskelig om de befolkningslag som hr. Sundby mener sig å representere, av og til kanskje vilde føle det litt sterkere enn den materielle interesse som hr. Sundby her har gitt uttrykk for. Der er her ikke tale om fascisme eller nazisme, jeg har aldri hverken i Stortinget eller i komiteen nevnt disse ting her, men der er tale om en vurdering av handlinger uansett hvorfra de kommer.

Statsminister Nygaardsvold: Jeg er ganske klar over at der kan være «befolkningslag», som det er uttrykt her, som ikke er noget fornøiet med det skritt som Regjeringen har tatt. Det er jeg fullstendig klar over, var klar over det da vi diskuterte det første gang, og var klar over det alle ganger vi behandlet de vanskelige spørsmål, som grupperer sig omkring disse forhold. Det er ganske selvfølgelig at enhver må har rett til å gjøre sig op sin mening om disse saker, og det er vel også selvfølgelig at enhver må ha rett til å si sin mening. Og når vi oppgjør vår mening kan det vel hende at det her innenfor disse vegger og kanskje langt videre ut over, er samstemmighet i det formannen sa, at vi fordømmer enhver voldshandling, især av de vi har sett i den senere tid. Men selv om man har rett til å oppgjøre sig sin mening og skal ha rett til å si sin mening, så har jeg dog sett det på det vis mange ganger, især i den senere tid, at det kan hende at for landets skyld bør en regjering være mest mulig forsiktig med å avgi meningsuttalelser, især om vanskelige internasjonale spørsmål. Det kan lett gjøres av andre. Men jeg vet at også formannen, i den stilling han står, føler sig bundet offentlig av det hensyn. Så vanskelig som situasjonen er, har jeg og Regjeringen hatt den opfatning, at det i mange spørsmål er til fordel for oss om vi kunde optre på nogenlunde samme linjer som det øvrige Norden, når ikke en sån optreden direkte skader våre egne interesser, og slik som situasjonen lå an, fant jeg ingen grunn til å sitte lengere og likesom demonstrere mot det som dessværre var et fullbrakt faktum.

Magnus Nilssen: Det er vel temmelig sikkert at flertallet av det norske folk rent følelsmessig, og også på grunn av deres syn på erobningskrigen, helt ut fordømmer den fremgangsmåte som Italia har brukt overfor Etiopia, og det er vel heller ikke nogen som mistenker den nuværende regjering for i ringeste måte å ville gå inn for noget som kunde bety en tilslutning til en slik voldshandling. Jeg har oppfattet det slik at når Regjeringen fant å måtte bøie sig for dette voldelige faktum og ta det skrittet som den har tatt, så var det fordi den anså det for å være praktisk talt en uomgjengelig nødvendighet. Men da har jeg videre resonnerert som så, at den vesentlige og den viktigste årsak til dette jo må være de økonomiske interesser som vi har i å ha

forbindelse med Italia. Jeg synes det er kommet så lite frem i disse uttalelser her. Jeg har gått ut fra at det presset som Regjeringen stod overfor, var de rent handelspolitiske interesser, og det er jo et faktum som vi har hørt fremholdt så ofte, at vi her har vært i umåtelig store vanskeligheter både med vår eksport og vår skibsfart, og det er vel det som har vært den vesentlige og den viktigste årsak, ikke dette sådan i sin almindelighet å komme i god diplomatisk forbindelse med Italia. At Italia er vitende om at det norske folk og dermed også den norske regjering ikke i ringeste måte har gitt sin tilslutning til dette erobringstog, det er vel helt på det rene. Jeg vil bare ha understreket dette og gjerne ha fått en uttalelse fra Regjeringens vedkommende om det ikke forholder sig slik som jeg har sagt, og at man da også må ha grunn til å gå ut fra at vår forbindelse økonomisk med Italia i eksportmessig henseende og for skibsfarten på denne måte er lettet efter et slikt skritt fra Regjeringens side, og at den vilde ha stått overfor videre vanskeligheter av forskjellig art, om Regjeringen ikke hadde tatt det skritt.

Statsråd Koht: Eg sa i stad at det frå Italia ikkje beinveges hadde kome noko press på den norske regjeringa, og det er heilt ut sant. Men dei folk som står nær uppi desse spursmåla, og eg nemnde då serskilt sendemannen vår i Italia, dei meinte dei kunde gå ut frå at det vilde koma vanskar for oss økonomisk um vi ikkje gjorde dette som vi gjorde. Det er soleis ein dom um ting som ein kunde tenkja seg skulde henda. Det er sjølv sagt alltid vanskeleg å døma um framtida, men for min part trur eg at sendemannen i Roma hadde rett. Vi skulde just no, og skal i desse dagane just til med nye forhandlingar med Italia, og eg trur han hadde rett i dette at vi der vilde møtt vanskar som vi ikkje fyrr hadde møtt, um vi ikkje hadde teke det steget som vi tok.

Sundby: De befolkningslag som jeg representerer, er jo ikke synderlig økonomisk interessert på dette område, og når jeg uttalte mig, var det fordi jeg mente at Regjeringen ved disse hemmelige møter skal ha en pekepinn med hensyn til hvad folk i sin almindelighet mener, og jeg trodde jeg gav uttrykk for hvad de som sogner til vårt parti i sin almindelighet mener. Men ikke på nogen måte skal det tolkes slik som jeg hadde inntrykk av at hr. Hambro tolket det, at vi godkjenner overgrep, og jeg brukte også uttrykket «overgrep» overfor Italia i min første uttalelse. Men jeg vil jo si at det forundrer mig at det neststørste parti her godkjenner hr. Hambros uttalelser. - Når jeg har tatt ordet her, er det slett ikke på grunn av denne sak, den er vi jo ferdig med; men det er for at det skal gi litt rettledning overfor fremtiden, og jeg trodde kanskje Regjeringen ikke fikk den riktige rettledning med hensyn til høires stilling til denne sak ved hvad hr. Hambro har uttalt.

Den utvidede utenrikskomite
møte fredag den 3 juni 1938 kl. 12.30.

Lykke: Det er næsten for godt for hr. Sundby at jeg tar ordet; for hr. Sundby vet så inderlig godt hvad min mening er, at den ikke faller sammen med hr. Hambros på dette punkt. Jeg mener at Regjeringen her har handlet helt riktig. Det som var gjort overfor Italia fra Folkeforbundets side, det var et uttrykk for verdens fordømmelse overfor Italias handling. Når så Folkeforbundets aksjon, hvor Norge stillet sig lojalt i rekken for de fremgangslinjer Folkeforbundet valgte, ikke førte frem, så kommer vi over fra idepolitikens verden til realpolitikens verden, og sårbare som vi er, måtte Regjeringen der på tross av all fordømmelse være varsom, så vi ikke blev stående for evig i et uvennskapelig forhold til Italia.

Formannen: Jeg vil gjerne si til slutt at jeg selvsagt respekterer Regjeringens opfatning og handlemåte. Det er jo ingen av oss som et øieblikk tenker sig at Regjeringen med nogen særlig glede har gått til det skritt den gikk til, og jeg er selvsagt helt enig med den ærede statsminister i at vi er nødt til å være meget forsiktige i våre offentlige uttalelser eller våre offentlige aksjoner, slik som forholdene nu engang faktisk ligger an. Hr. Sundby vandrer, men jeg sier - for at han iethvertfall kan se i referatet - at jeg trodde at når vi hadde skapt et organ som den utvidede utenrikskomite til rådslagning mellem Regjeringen og representanter for Stortingets partier, så var det ikke i første rekke for at de enkelte skulde gi uttrykk for den almindelige opfatning i de samfundslag de representerer, for den vet Regjeringen i almindelighet meget godt; men det var for at man kunde drøfte sakene med de representanter som presumptivt kunde formodes å ha en personlig opfatning, ha visse forutsetninger også for å ha en opfatning, så de derigjennem kunde drøfte den på et noget høiere plan enn det som ligger som den almindelige manns plan, som hr. Sundby ønsket å si. Og det er formodentlig også overflødig å si at jeg, når jeg uttaler mig her i denne komite, ikke uttaler mig først og fremst på et partis vegne, det ligger noget over partiene; men den opfatningen jeg vedkjenner mig er så sterk, at den dag en majoritet i mitt parti eller i noget annet parti vilde forsøke å hindre mig i å si den, eksisterer der ingen partigrenser for mig lenger, og det vet også ethvert menneske innen mitt eget parti.

Jeg tør da be utenriksministeren gi oss de opplysninger på et annet punkt, som utenriksministeren var villig til å gi oss.

Statsråd Koht: Eg må diverre um dette siste spørsmålet segja at eg har svært lite å opplyse nemnda um, for det som har gjenge for seg ute i Europa i dei siste par månadene det har nemnda so fullt med opplysningar um i blada - diverre tilsett med svært mykje skrøner, lygn, oppdikting og mistydingar, med likevel alle fakta som det gjeld um. Alle

dei viktigaste fakta har nemnda fyrr, so den som les blada kritisk, som vel alle medlemene her er vande med å gjera, dei har kunna få full kunnskap um det viktigaste i tilgangen. Dei meldingane, dei rapportane vi har fått til Utanriksdepartementet frå sendemennene våre rundt ikring i verda, har då heller ikkje kunna gjeva nye tillegg til dette som vi elles kunde vita, og då trur eg ikkje at det kann vera så svært mykje for meg å segja her.

Det er tvo spørsmål som heile tida har vore brennande, med kvar sine fårar, det er det spanske spørsmålet og so no til slutt det tsjekko-slovakiske spørsmålet. I det spanske spørsmålet driv dei på med tingingar og forhandlingar, og kva som kann koma ut av dei er det ikkje so lett å vita, - um det kjem noko anna ut enn snakk og fåfengde tiltak, eller um det til slutt likevel blir gjort noko. Men etter alt ein kann sjå, ligg i det minste dette spørsmålet soleis, at det ikkje lenger skulde vera nokon fåre for verdsfreden i det; det ser ikkje ut til at det er noka Regjering som ynskjer å driva det so langt. Den regjeringa som ein vel kann segja står mest uforsonleg på sitt opphavlege standpunkt er sovjetregjeringa, men ikkje den regjeringa heller synast vilja gå til noko slag aksjon for sitt standpunkt.

So er det det tsjekkiske spørsmålet, og det var ein dag - det var jamvel ein søndag - at folk flest meinte at no heldt det på å brenna laus. Eg slumpa til just den dagen å vera i Bryssel, - eg hadde havt samtalar fyrst i Paris og sidan i Bryssel med utanriksministerane der og hadde fått, serleg i samtalen med den franske utanriksministeren, ein levande tanke um at her vilde det bli eit kompromiss. Den franske utanriksministeren streka under serleg sterkt i samtalen med meg, at det var utvilsamt at den tsjekko-slovakiske regjeringa måtte koma til å gjeva etter for dei viktigaste av dei krava som var reist frå det tyske mindretalet i landet. Dei viktigaste av desse krava, dei mest prinsipielle, er vel krav som for oss her i Noreg er svært naturlege, vi som alltid har halde på nasjonalitetsretten. Det som skulde bli vanskeleg, det var dette kravet frå Heinlein-partiet um at det ikkje berre skulde ha rett for tyskarane i landet, men at det partiet skulde kunna råda heilt ut innanfor det området der det tyske folket sat. Men det er på ymse måtar lagt eit press på den tyske regjeringa i denne saka, soleis at den tyske regjeringa, som sudettyskarane stør seg til, har synt eit måtehald som lovar, eller kan gjeva von i det minste, um ei fredleg løysing. Det er eitt land som kanskje serskilt her hadde eit naturleg høve til å gripa inn med ei viss makt mot Tyskland - ikkje med makt, men av andre grunnar, og det var Polen. Og etter alt det eg veit, har den polske regjeringa sagt frå um det til den tyske regjeringa, at Polen sjølv sagt står fritt og står nøytralt, - at det på den eine sida nok vil ha rett for det nasjonale mindretalet i Tsjekko-Slovakia, men på den andre sida ikkje vil krevja og ikkje ynskja at

Tyskland skal krevja slike rettar som kunde føra til sprengning, for di Polen sjølv har tyske mindretal innanfor sine grensor. Og med den - eg får segja - relative venskapen som er millom Polen og Tyskland, vilde Polen kunna segja dette med ei viss vekt til Tyskland. Det er ymse slike ting der, som eg trur kann gjeva oss rett til den vona at all denne striden som no råder i Europa, ikkje skal føra til ålmenn krig. Spaning, vanskar, motsetningar, det er det dessverre altfor mykje av, so ingen vågar garantera nokon ting. Det vil no slett ikkje eg for min part gjera, og veit so altfor godt kor vanskeleg det er å spå um framtida; men soleis som vilkåra i denne stunda ligg til rettes, trur eg nok at det er i det minste over 50 pct. von for freden.

Joh. Ludw. Mowinckel: Det var med hensyn til det spanske spørsmål jeg gjerne vilde stille en forespørsel til utenriksministeren. Det som har hatt interesse for Norge, har jo i lang tid vært spørsmålet om å komme i handelsforbindelse med Franco-regjeringen, og det har alltid vært understreket, ikke minst her i denne komite både fra utenriksministeren og andre, at en slik handelspolitisk forbindelse ikke på nogensomhelst måte betød eller kunde bety nogensomhelst juridisk anerkjennelse av Franco-regjeringen, men simpelthen bare skulde bidra til å formidle våre handelspolitiske interesser. De har jo tidligere vært varetatt av konsulene, men det har vist sig i stigende grad at det ikke har vært tilfredsstillende. Nu synes det jo å være kommet svært langt, og det er vel i det hele tatt tvilsomt om det er mulig lenger å få en handelspolitisk ordning med Franco. Det stod idag meddelt at nu refuserer han absolutt å ta imot nogen handelspolitiske utsendinger, men forlanger full anerkjennelse, og da kan det formodentlig heller ikke fra norsk side være tale om å opnå noget på det nuværende tidspunkt, så hvis stillingen blir den, kan jo enhver debatt om dette spørsmål ophøre. Men sist vi var sammen, forlød det at vi ennu stod i en særbegunstiget stilling, som for mig syntes nokså problematisk; men efter hvad vår utsendte konsul - Jacobsen var det visst - sa, skulde det være slik at vi skulde kunne få en handelspolitisk utsending selvom det blev nektet andre, og det var nettop det jeg gjerne vilde høre litt fra utenriksministeren om.

Hvad det tsjekko-slovakiske spørsmål angår, fikk vi jo vite det som kunde sies om det. Naturligvis ligger det jo ennu nokså meget i det uklare hvad det skal bli av det; men meget interessant var det som utenriksministeren fortalte om sin samtale med den franske utenriksminister, om det trykk som øiensynlig fra vestmaktens side har vært øvet på den tsjekko-slovakiske regjering for å få den til å strekke sig lengst mulig overfor sudettyskerne. Faren er vel at sudettyskerne har fått blod på tann, at hele Hitlers optreden har satt en sådan uro i dem at det kan være spørsmål om de overhodet er til å stagge. Det vi hørte av Lord Cecil, skulde jo tyde på at det engelske og også det franske trykk

har øvet en større innflydelse på Tyskland enn det polske. Hvorvidt Lord Cecil hadde rett i det, vet jeg ikke; men jeg forstod ham sådan, at han talte med kjennskap til de forhold. Men der er jo, efter hvad vi har lest, nokså megen uklarhet om dette, hvor sterkt vestmaktene har presset på. Den almindelige opfatning er vel den at det var vestmaktens press, en virkelig direkte trusel om nu å ville gripe til maktmidler, som gav utslaget. Jeg er imidlertid meget glad og lykkelig over at Lord Cecils tanke og ønske om å bruke Folkeforbundet i den forbindelse, *ikke* blev til virkelighet.

Statsråd Koht: Til det spørsmålet som hr. Mowinckel kom med um tilhøvet vårt til Franco-Spania, har eg di verre ikkje noko nytt å segja. Eg har sagt i utanriksnemnda og i Stortinget fyrr det som eg kunde ha å opplysa um det, og har ikkje noko nytt å opplysa. Vi har ikkje frå utanriksdepartementet spurt etter um Franco-regjeringa framleies vil stå ved det som vi hadde høyrte derifrå fyrr, at Noreg skulde vera i ei serstode med umsyn på å få godkjent handelsutsending der i landet. Eg kann vel segja at eg har visse grunnar til å tru at dette kanskje står ope enno, men noka visse har eg ikkje, og det er ingen ting gjort frå den norske regjeringa meir i denne sak sidan ho sist var dryft for ikkje so svært lenge sidan.

Formannen: Jeg takker utenriksministeren for de opplysninger han har gitt.

Jeg tror at det er nyttig at man av og til husker også hos oss, at tyskerne har vært meget slett behandlet i Tsjekko-Slovakia, og at der, som utenriksministeren også nevnte, har vært drevet fra tsjekkisk side en undertrykkelse av sproglige minoriteter, som naturlig må frastøte oss, og som har lagt tennstoffer tilrette. Jeg er bare bange for at imøtekommenheten kommer for sent. De har jo lagt meget vondt til rette.

Det er gledelig å høre at man mener at der ikke er fare for en eksplosjon i den aller nærmeste fremtid.

Statsråd Koht: Eg sa ikkje «ikkje», eg sa «liten».

Formannen: «liten», eller la oss si «mindre», - faren er jo naturlig tilstede. I Tsjekko-Slovakia var jo stemningen slik. Jeg har en sønn som har vært der i denne tid og som kom hjem idag. Han sa at efter den søndagen stod det opslag på gaten og i hoteller om at alle turister og andre som kjørte bil eller ferdedes ute, måtte være forsiktig med ikke å komme soldater for nær, da det lett kunde tenkes å opstå ulykker. Og det må jo være et vidnesbyrd om nokså stor nervøsitet. Men det som utenriksministeren sa, tror jeg faller sammen med hvad man mener å kunne hevde i de forskjellige internasjonale centrer hvor man måtte ha nogen viden om tingene.

Den utvidede utenrikskomite
møte fredag den 3 juni 1938 kl. 12.30.

Jeg skulde ha lyst til å spørre utenriksministeren om der foreligger noget for Utenriksdepartementet om situasjonen nede i Syria, i Alexandrette. Vi leser jo disse telegrammer om tyrkernes trusler og annet, og Norge er for tiden meget sterkt representert der. Norge har formannen i avstemningskommisjonen og Norge har generalsekretæren for den. Norge har politichefen der nede, og Norge har dommer der nede, så vi er jo ikke helt uten interesse. Jeg vilde bare spørre om det er rapportert noget til Utenriksdepartementet der, eller om det kan tenkes at vi kommer i den stilling at man fra norsk side gjennom Folkeforbundet må kreve noget ekstra til beskyttelse av norske borgeres liv og interesser der nede.

Statsråd Koht: Nei, eg har inga serskilde meldingar fått.

Sundby: Det er vel riktig som både utenriksministeren og hr. Hambro nu har gitt uttrykk for, at det kanskje er 50 pct. chance for fred, eller at det ikke akkurat nu er utsikt til eksplosjon. Men forholdet er jo allikevel det, at det skal så liten gnist til for å bryte løs, det synes jeg man har inntrykk av stadig. Snart kommer det ene og snart kommer det annet. Jeg har ikke fulgt med tilstrekkelig, men er det ikke så at Sverige nylig bevilget et stort ekstraordinært beløp utover det tidligere til forsvaret? Var det ikke igår eller iforgårs en meddelelse om det? Jeg er ikke helt orientert, så forsåvidt er det bare et spørsmål, og det forekommer mig også at jeg nylig så at tyskerne hadde kalt tilbake sine ingeniører fra utlandet, fordi de trengte dem hjemme. Alle den slags ting tyder jo på at man ikke føler det så svært sikkert i det store utland. Og vi er jo i grunnen et forholdsvis stort land; selv om vi er små når det gjelder makt og innflydelse, så er vi jo forholdsvis store når det gjelder utenrikshandel og især skibsfart. Derfor har vi ganske stor interesse av å være à jour og orientert på disse områder. Og det var vel det vi tenkte på forrige gang i utenrikskomiteen da vi gjerne ville ha en redegjørelse fra utenriksministeren, at det både var ønskelig for oss å bli à jour og ønskelig å vite hvorvidt vi i vårt utenriksdepartement kunde holdes à jour, og hvorvidt vi er tilstrekkelig utstyrt for å kunne være det. Jeg nevnte forrige gang at brennpunktet vel er i Tyskland. Det vi først og fremst trenger, er å få vite hvordan det står til der, og da var jeg også inne på det som var diskutert ifjor, vår tyske legasjon, som jo ikke står i et slikt forhold der nede, har jeg inntrykk av, at vi har lett for å bli orientert eller være orientert. Jeg hadde gjerne lyst til å høre hvordan denne saken nu står, om det er noen forandring eller om det blir gjort en forandring. For jeg anser det for å være overmåte viktig bare av denne grunn, at vi er representert i Tyskland sådan at vi alltid kan være best mulig orientert.

Joh. Ludw. Mowinckel: Jeg er i grunnen litt skuffet over utenriksministerens svar angående Franco-Spania. Skulde det virkelig forholde sig sådan - hvad jeg tror er tvilsomt - at vi endnu kunde få en handelspolitisk utsending, som altså ikke vilde nødvendiggjøre nogen som helst rettslig anerkjennelse av Franco, så tror jeg det er kortsynt ikke å få det. Jeg er bange for at hvis man ikke får den ting i orden, så kan vi, kanskje i endnu høiere grad enn da det gjaldt Italia - Etiopia, bli tvunget til en rettslig anerkjennelse, som kanskje kunde ha utstått, hvis vi hadde ordnet oss handelspolitisk med Franco. Og jeg vilde synes det var uhyre bedrøvelig om vi på nogen som helst måte skulde komme i den stilling at vi blev nødt til å anerkjenne Franco-Spania, før vi var absolutt nødt til det.

Statsråd Koht: Eg kann på mange måtar vera samd i det som hr. Mowinckel sa, men noko meir kann eg ikkje heller segja i dag.

Hr. Sundby kom med eit spørsmål um legasjonen vår i Berlin, og um korleis den kunde orientera seg sjølv og orientera oss her heime um stoda i Tyskland. Etter alt det eg har kunna merka, står det ikkje låkare til med det no enn det gjorde fyrr. Det som hr. Sundby sikta til og som ikkje er i orden millom Noreg og Tyskland - reine formspørsmål - det har etter det eg har kunna merka, *aldri* lege i vegen for dei reint praktiske ting og praktiske spørsmål. Det ligg i det at i røynda nær sagt alle menneske i Tyskland er usamde i det vedtaket som er gjort av føraren, den tyske føraren, i dette ordensspørsmålet. Og vi merkar ikkje difor noko slag uvilje på nokon kant elles i Tyskland. Men eg trur nok at det for alle framande sendemenn i Tyskland er svært vanskeleg å bli orientert, for di alle der nede er einsrette, dei må i pressa og privat segja det som dei har lov til eller order til å segja, så det viser seg gong på gong at vi utanfor Tyskland veit meir enn dei kann få vita i Tyskland.

Med omsyn på sjøelve dette spørsmålet som hr. Sundby kom med - eg var ikkje heilt klår over det, men det høyrdest som hr. Sundby vilde ha opplysning um korleis det stod med desse formspørsmåla som skil millom Tyskland og Noreg -, so kann eg få lov å opplysa at det har slumpa til at eg just i dag har skrive under ein instruks til sendemannen vår i Berlin um å ta upp desse spørsmåla heilt ope med det tyske utenriksdepartement, segja frå der kva det er som gjer at vi held oss tilbake i formelle ting, og spyrja um det ikkje no ein gong kann få slutt på det - ta det upp i venskapeleg form, men endefram segje frå um det.

Joh. Ludw. Mowinckel: Jeg vil gjerne i forbindelse med disse formelle tyske forhold gi en liten opplysning.

Vi behandlet de tyskere som var med «Oslofjord» overmåte pent, og de var svært fornøiet og tilfreds. Det var bl.a. ombord en fetter av Hermann Göring, Herbert Göring, som er en

Den utvidede utenrikskomite
møte fredag den 3 juni 1938 kl. 12.30.

av de ledende personligheter i alt det som heter business dernede, og som spiller en stor rolle. Det hele gikk meget bra, tror jeg, ikke minst den middag ombord her i Oslo hvor Kongen og Kronprinsen var tilstede, og hvor det var en passende forbrødring ved glassene, som jeg tror gjorde et overmåte godt inntrykk. Da sa chargé d'affaires von Neuhaus som var tilstede, til mig at han vilde i tilknytning til dette som skjedde her idag, og som han var svært tilfreds med, be Herbert Göring se å rette på alt dette formelle som står i veien, se å nå frem til Føreren og si, at dette må vi søke å få en slutt på, så meget mer som den oprindelige årsak til dette nu er ute av verden. - Jeg vet ikke hvad betydning dette kan tillegges. Det viser at tonen og ånden var god. Dessverre var minister Sahn selv syk, men som sagt von Neuhaus kom med disse uttalelser, og det er mulig at det kan settes visse ting i bevegelse som kan føre frem til bedre forståelse.

Lykke: Det er kanskje ikke pent av mig å øve noen kritikk mot regjeringen, men jeg kan ikke nekte for at regjeringen har skuffet mig på det punkt som hr. Mowinckel var inne på, dette å få en uformell representant hos Francoregjeringen. Da vi hadde møte i høst i den utvidede utenrikskomite, var dette spørsmål fremme og jeg forstod den gang at utenriksministeren hadde interesse for spørsmålet og var opmerksom på hvilken betydning det hadde for oss, at vi kom i kontakt med Francoregjeringen *uten formel anerkjennelse* av den. Jeg hører at det driver fremdeles, og det vil jeg beklage.

Formannen: Er det nogen som har noget ytterligere å spørre om eller å bemerke? - Hvis ikke, vil jeg takke statsministeren og utenriksministeren fordi de har kommet her, og for de opplysninger de har gitt.

Møtet hevet kl. 14.